

Kommittémotion

Motion till riksdagen: 2014/15:1610

av Birgitta Ohlsson m.fl. (FP)

En rättighetsmekanism i EU

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att verka för att en rättighetsmekanism inrättas i EU.

Motivering

I skuggan av den ekonomiska krisen rasar en värderingskris i Europa. Antiziganism, främlingsfientlighet, islamofobi, homofobi och antisemitism vinner mark. Inte sedan andra världskriget har det funnits så många rasistiska partier i EU-ländernas nationella parlament som i dag.

Det är likaså mycket oroväckande att flera EU-länder kompromissar med EU:s grundläggande värden. I Ungern är pressfriheten och rättsstaten satta på undantag. I Spanien begränsas rätten att demonstrera utanför offentliga byggnader. I Rumänien diskrimineras den romska minoriteten. I Grekland och Bulgarien behandlas asylsökande i strid med gällande regler och de mänskliga rättigheterna.

Den som bryr sig om Europas framtid måste slå vakt om våra grundläggande värden. Ett trovärdigt Europa kompromissar inte med medborgarnas grundläggande rättigheter. Ett trovärdigt Europa agerar snabbt och effektivt när en medlemsstat kränker mänskliga rättigheter och rättsstaten. Ett trovärdigt Europa förstår att fundamentet för vår gemenskap inte bara ligger i ekonomin utan i våra värderingar. Om EU menar allvar med att vara en vakthund för mänskliga rättigheter måste unionen ibland visa tänderna. EU måste leva som man lär.

EU har under den ekonomiska krisen tagit fram nya instrument och mekanismer för att hantera krisande ekonomier och hitta gemensamma lösningar på både europeisk och nationell nivå. Ett exempel är den europeiska planeringsterminen och en uppsättning

nya regelverk som genom indikatorer, utvärderingar, rekommendationer, varningssystem och sanktioner har tvingat medlemsländerna att respektera överenskomna regler.

Kriserna har fört Europa samman och visar att vi vinner på gränsöverskridande samarbete och gemensamma spelregler. Alla är överens om att ledarskap krävs för att skapa disciplin i EU-ländernas ekonomier. Lika viktigt är dock ledarskapet för att öka medlemsländernas respekt för unionens grundläggande värden.

När ett land kandiderar för medlemskap i Europeiska unionen måste det leva upp till de så kallade Köpenhamnskriterierna som är en samling politiska, ekonomiska och administrativa krav. Landet måste ansluta sig till Europarådets konvention om de mänskliga rättigheterna och protokollet som ger medborgarna rätt att göra anmälningar till Europadomstolen, samt Europarådets ramkonvention för skydd av nationella minoriteter. Det måste också finnas väl fungerande institutioner som kan se till att rättigheterna garanteras också i praktiken.

När ett land väl blivit medlem är det bundet av EU:s fördrag och har att respektera de värden och rättigheter som slås fast i Lissabonfördragets artikel 2:

Unionen ska bygga på värdena respekt för människans värdighet, frihet, demokrati, jämlikhet, rättsstaten och respekt för de mänskliga rättigheterna, inklusive rättigheter för personer som tillhör minoriteter. Dessa värden ska vara gemensamma för medlemsstaterna i ett samhälle som kännetecknas av mångfald, icke-diskriminering, tolerans, rättvisa, solidaritet och principen om jämställdhet mellan kvinnor och män.

Trots det saknar EU idag verktyg för att snabbt och effektivt följa upp överträdelser som inte innebär ett direkt brott mot direktiv och förordningar i EU:s lagstiftning.

Lissabonfördragets artikel 7 gör det möjligt att vidta åtgärder mot medlemsstater som bryter mot EU:s grundläggande värden. Det kräver att Europeiska rådet först enhälligt slår fast att medlemsstaten ”allvarligt och ihållande” åsidosätter de värden som anges i artikel 2. Rådet får därefter besluta att tillfälligt upphäva vissa av medlemsstatens rättigheter, inklusive rätten att rösta i ministerrådet. Den höga tröskeln för tillämpningen av artikel 7 har dock gjort det svårt att tillämpa och det saknas praxis för hur det ska ske.

EU-länderna har dessutom varit ovilliga att kritisera varandra, av rädsla att själva bli kritiserade. Ett uppenbart bevis för detta är att EPP-gruppen i Europaparlamentet konsekvent vägrat att kritisera den konservativa regeringen i Ungern.

Detta visar på behovet av att inrätta en ny mekanism för att kunna garantera respekten för rättigheterna i Lissabonfördragets artikel 2 samt i EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna. Det handlar om ett komplement till dagens vanliga överträdelseförfarande när EU-länder bryter mot EU-regler, och fördragets artikel 7, där kommissionen på olika sätt ges rätt att agera mot medlemsländer som på olika sätt

kränker eller riskerar att kränka grundläggande rättigheter och rättsstatsprincipen. Det förutsätter i sin tur en systematisk granskning av samtliga medlemsländer.

Frågan om en MR-granskning av medlemsländerna lyftes för första gången i allmänna rådet i april 2013 och den tidigare regeringen har drivit frågan hårt tillsammans med andra medlemsländer. Kommissionen återkom i mars 2014 med ett meddelande om att inrätta ett nytt ramverk för att stärka rättsstaten. Ramverket bygger på att kommissionen ska kunna utfärda rekommendationer till en medlemsstat vid ett systematiskt brott mot rättsstatsprincipen. Meddelandet presenterades i allmänna rådet den 18 mars i år och kommer troligen att diskuteras vidare i allmänna rådet under hösten.

Även Europaparlamentet har agerat tydligt i frågan. I en rapport i februari 2014 föreslog parlamentet att en ny ”Köpenhamnsmekanism” införs som syftar till att säkerställa att unionens grundläggande rättigheter och värden enligt artikel 2 i EU-fördraget och i stadgan om de grundläggande rättigheterna respekteras och skyddas.

Sverige har välkomnat kommissionens initiativ och betonat vikten av att kommissionen – inte rådet – har en central roll för att garantera likabehandling och undvika politisering.

För fyra år sedan var Folkpartiet ensamt om att höja rösten för en regelbunden MR-granskning. I dag har idén om en mekanism för att slå vakt om de grundläggande rättigheterna stöd hos ett stort antal medlemsländer. Samtidigt är det väl känt att ett antal andra EU-länder ser detta som en inblandning i sina inre angelägenheter.

Det är mycket angeläget att en verkningsfull rättighetsmekanism snarast kommer på plats, som dels ska övervaka och säkerställa att medlemsländerna fullt ut respekterar mänskliga rättigheter enligt fördraget och Köpenhamnskriterierna, dels ge kommissionen möjlighet att agera mot medlemsländer som kränker mänskliga rättigheter eller rättsstatsprincipen.

Folkpartiet anser att EU-kommissionen, som väktare av fördraget, regelbundet ska granska varje medlemsland. Rapporter ska offentliggöras varje år om hur varje land lever upp till EU:s grundläggande värden. Baserat på egen rapportering och information från andra källor ska kommissionen utfärda rekommendationer till ett medlemsland som riskerar att kränka de grundläggande rättigheterna eller rättsstatsprincipen i fördragets artikel 2. Vid kränkning ska kommissionen även kunna dra ett medlemsland inför EU-domstolen och föreslå kännbara sanktioner, i form av exempelvis frysning av EU-stöd.

För att stärka kommissionens granskning bör kommissionen tillsätta ”fundamental rights officers” vid EU-kontoren i medlemsländerna, som rapporterar till Bryssel om hur landet lever upp till mänskliga rättigheter och rättsstatsprincipen. Man bör även dra nytta av det arbete som redan utförs av andra aktörer, t.ex. Europarådet och FN-

systemet och inte minst EU:s byrå för grundläggande rättigheter (The European Union Agency for Fundamental Rights). Folkpartiet vill att byråns mandat bör utvidgas för att ge den ökat oberoende och ökade befogenheter.

För att garantera att samtliga medlemsländer behandlas lika är det viktigt att processen inte politiseras. Kommissionen bör därför ansvara för hela förfarandet och granskningen av EU-länderna måste bygga på objektiva kriterier. Skriftväxlingen med berörda medlemsländer ska omfattas av EU:s regler om offentliga handlingar.

Birgitta Ohlsson (FP)

Maria Weimer (FP)

Fredrik Malm (FP)

Mathias Sundin (FP)